

ANDRES URRUTIA

Kultura, euskalgintza ala krisia?

Urteak joan, urteak etorri, 2011. urteak areagotu egin du, besteak beste, lehendik gainean geneukan krisi ekonomikoa, egunero auzitan jartzen baitu horrek, komunikabideen mezuak irakurri ahala, gure mendebaldeko gizartearen bizi-raupena, gaur egun ezagutzen dugun modu edo tankeran.

Olio tanta gisa, hasieran goi mailako finantza-arazoak zirenak hedatuz joan dira etxe barneko eremuetara. Hasteko, erakunde publikoetara, geroago, gizartearen sarea osatzen duten hainbat esparrutara.

Hartara, arian-arian, krisiaren mamua hurbiltzen ikusi dugu; eta euskal kulturaren alorrean, krisi delako horrek agerian utzi dizkigu, beste behin ere, euskararen inguruko kulturegintzak dituen ajeak eta ahuleziak, alegia, diru publikoaren mendekotasun larregizkoa, aitortza eta laguntza sozialaren eza eta, zer esanik ez, erabilera ideologikoa, euskararena, guztiona baino, batzuen edo besteena balitz bezalaxe.

Halako giro latzean murgiltzea ez da lan erraza; are gehiago, askoren bizimodua eta bizibidea jokoan daudenean. Bi aldiz pentsatu beharko da, hortaz, nondik gatozen eta nora goazen, zer sare sozial behar dugun euskararen inguruan eta ororen gainetik, zer den euskara eta euskal kultura guztiontzat.

Izan ere, egunotan, baliabide aski ezak direla eta, hobesten eta lehenesten dira gizartearentzat ezinbesteko zerbitzu direnak. Behin eta berriro aipatzen zaizkigu hizkuntza eta gizarte laguntza; ez, ordea, euskalgintza, horrek luxuzko zerbituen antza balu bezalaxe.

Nago, ez ote den ikuspegi hori murriztaile ez ezik txikitzailea ere, argi ikusten baita krisi honek erakarriko dituela, euskalgintzaren hamaikatxo eragilerentzat, txikizio eta birrintze gogorrak.

Bada, alabaina, krisi honetan zer ikasi eta zer baliatu. Age-rian dugu, inoizkorik larrianean, euskalgintzaren barneko kontuak hobeto kudeatzeko premia, inork inoiz inon ere kontu arrazoiak eskatu ez dituelakoan bizi delako hori hainbat kasutan. Hobetu beharra dagoela nabarmenkiro azpimarratu behar da eta hitzetik ekintzetara igaro beharra, esana, egintzarik gabe, deus ez baita.

Aukerak ditugu oraingoan horretarako. Ez nahiko genituzkeen bezain gozoak, bai, ostera, horretarako trebezia erakusten bada, nahi adinakoak izan daitezkeenak, euskalgintzaren etorkizun onuragarriago baten peskizian.

Bizkaiko euskalgintzaren bi zutabe joan zaizkigu: Xabier Gereño eta Jose Antonio Arana

2011. urteak ekarri du, apirila bitarte, bi euskaltzain bizkaitar handiren heriotza. Lehena, Xabier Gereño, euskaltzain ohorezkoa izan da, bigarrena, berriz, Jose Antonio Arana Martixa, euskaltzain oso eta emeritua. Biongan sumatu dugu euskalgintzaren ildoak, biongan nabarmendu ditugu euskararekiko atxikimendua eta gogoak, tankera eta zeregin desberdinetan bada ere. Bitzuok, zer esanik ez, ekimen handikoak, geroko euskalgintzaren makina bat errealtate osatzen eta moldatzen lagundu dutenak.

Xabier Gereño. Xabier Gereño Euskaltzaindiaren egoitzan ezagutu nuen, buruz buru, laurogeiko hamarkadan, bertan lan egiten zuela, Bilboko Erribera kaleko eraikinean. Lehen-dik ere izana nuen haren berri, batik bat, bere argitalpenen bidez eta, esan gabe doa, bere euskal kulturgintzaren bidez. Basamortua zen orduan euskal kulturarentzat Bizkaiko hiriburua eta basamortu hartan oasi euskaltzale batzuk baziren. Besteak beste, berak zuzentzen zuen Cinsa etxe ekoizlea.

Handik zetozen, hurrenkera gozoan, orduko hartan gose eta ezin ase ginen gazteen euskal jakingura betetzen zutenak.

Argi erakutsi zuen hark bere egitekoa, Aitor Zuberogoi-tiak *Jakin* aldizkariaren 138. zenbakian (2003ko iraila-urria) egin zion elkarrizketan:

Nire bizitza luzea izan da. Datorren urteko [2004] abuztuan 80 urte beteko ditut. Osasunez ondo nago eta burua ondo daukat. Ohitura osasungarriak izan ditut beti eta orain ere bai. Bizi naizen artean horrela sentitu nahi dut, bizirik senti-tu nahi dut.

Era berean, pentsamendutik ekintzara doan bide zail eta malkartsuan, honelatsu ikusten zuen bere zeregina:

Erabat. Hori da nire filosofia. Pentsaera praktikoa daukat. Jakin behar da jendeak zer behar duen, eta behar duen hori-xe eman behar zaio jendeari. Behar duena, horixe; ezin zai-tezke hasi zeure gustuak besteei inposatzen. Ikusi behar du-zu nortzuk diren eta zer behar duten eta hori eman behar diezu.

Xabier Gereñorekin joan zaigu, ezbairik gabe, euskalgin-tza ontzeko tankera bat, euskalgintza egiteko modu bat, ur-te luzetan emaitzak ekarri zituena euskararen eta euskal kulturaren alorrera; hain juxtu ere, horrexek ahalbidetu zuen, frankismoaren garairik gogorrean, euskal hizkun-tza eta kulturari eustea, gizarte-erresistentzia bati esker.

1924. urteak ekarri ziguna, 2011. urteak eraman digu. Gor-putzez ez bada, espirituz eta obraz hor izango ditugu bilbo-tar honen oroitza eta gomuta, aldirik ezezkorrean ere, bo-rondatea eta nahia izanez gero, zer egin daitekeen argi eta garbi erakusten diguna. Hitz laburretan esateko, hor izango dugu Xabier Gereño euskaltzain ohorezkoaren lorrataz.

Jose Antonio Arana Martixa. Lorratz berberekoa ez bada ere, Jose Antonio Aranaren biografiak baditu hainbat lotu-ra Xabier Gereño zenaren bizitzarekin. Gernikan jaioa, er-besteratua eta berriz ere aberriratua, zuzenbidean lizentzia-tua eta nonbaitetik hasi beharko banitu haren nondik nora-

koak zerrendatzen, berehala aipatuko nituzke liburu zaletasuna, musikarako grina, historiari buruzko joera eta jakituria eta, ororen gainetik, haren ardura eta kontzientzia, euskara eta Euskal Herria une oro ezpainetan eramatera bultzatzen zuena.

Hori nahikoa ez bada ere, Jose Antonio Arana Martixa ekimeneko gizona zen, hainbat ekitaldi eta jarduera aurrera eramane zuena. Orobat, ideia-emailea eta -sortzailea, arlo anitzetan.

Berba batez esateko, herritarra, Euskal Herria xede zuena. Horren erakusle, sariak eta aitortzak. Azkenak, besteak ere bazterrean utzi gabe, Gernika herriaren omenaldia eta Eusko Ikaskuntzaren Manuel Lekuona saria.

Aipa dezadan, hala ere, Euskaltzaindiari dagokionez, euskararen Akademiaren barruan ondu zuen lan ikaragarria, luze izan baitzen bertan zuzendaritza kide eta arduradun. Legelari eta ekonomian aditua izanik, ondo ulertzen da haren aspaldiko erantzukizuna, alegia, Euskaltzaindiaren diruzaintzarena, taxu osoz moldatu zuena Juanjo Zearreta zenaren laguntza paregabearekin. Hil arte, bestalde, euskaltzain bibliotekaria, Azkue Bibliotekaren batzordeburua eta Argitalpen batzordearen kidea izan da.

Ahalegin bereziak egin zituen, bide beretik, belaunaldi berriek Akademiaren barruan erakundearen lekukotza har zezaten. Neurea ez ezik, beste hainbatena ere bada Jose Antonioengandik jaso dugun eragina, Akademiaren lan eta neketan parte hartzeko.

Jose Antonio Arana Martixa, eredu euskal kulturaren, eredu Euskal Herriaren, eredu Euskaltzaindian. Honetara laburbildu zuen berak Akademiarekiko kezka, *Jakin* aldizkariaren 161. zenbakian (2007ko uztaila-abuztua), Miel A. Elustondok egin zion elkarrizketan:

Nire lanez beterik dago *Euskera* aldizkaria. Ehun baino gehiago ditut han argitaratuak. Asko, erakundeari berari buruzkoak. 1978an Euskaltzaindiak lanean hasi eta urgazle nintzen hurrengo urtean. Euskaltzain oso, berriz, 1989tik naiz.

Orduan egin nuen sarrera hitzaldia, euskaltzainen historia eginez. Izan ere, inork ez zekien nor izan zen euskaltzain, nor noren ordezeko etorri zen, nor hurrengo... ezer ez zekien inork. Sarrera hitzaldian egin nuen hori, baina egun batean handik honako euskaltzainen historia egin beharko da.

Bera, dagoeneko, gure historia bizia da, beti gogoratuko duguna.

Luis Villasante, euskararen ikergunea

Aspaldikoa du Euskaltzaindiak, sortzetik bertatik hain zuzen ere, euskarari buruzko ikerkuntza lana. Horretarako sortu ziren *Iker* eta *Jagon* sailak. Egun, hala ere, Akademiak egin beharreko ikerkuntzak aintzat hartu behar ditu, besteak beste, halako ardatzak, ezinbesteko direnak Euskaltzaindiaren moduko erakunde bati galdatu behar zaionaren arabera, berori baita, euskarari dagokionez, erakunde aholku emaile ofiziala.

Lehena da ikerkuntza lan hori modu koordinatu batean egiteko beharrezana, egun ikerkuntza arloan diren unibertsitate, hizkuntzaren industria, hizkuntza eragile, irakaskuntza, administrazio publiko eta, orokorrean, euskalgintzaren inguruan ari direnekin. Egin ere, azken urteetan Euskaltzaindiak halako hitzarmenak egin ditu horietako hainbatekin, zertarako eta euskararen esparruan sare iraunkorra bilbatzeko, euskarari gizartearen bermea ekarriko diona. Horiekin ari da aspalditik, elkarlanerako hitzarmenak ontzen eta atontzen, euskararen sare soziala, jardunaren poderioz, iruteko. Sare hori dago egunotan arrisku gorrian, egoera ekonomikoaren atzaparretan. Horren aurrean, beste behin ere, aldarrikatu behar dira euskararen inguruko gune erki-deak indartzeko bideak.

Bigarrena dator beste ikuspegi batetik, hau da, ikerkuntza lan hori taldeka egitetik, talde horietara biltzen direla hainbat ikertzaile eta aztertzaile. Talde horiek dira garai bateko izen eta sona handiko euskaltzale haien lanari segida eman

behar diotenak. Horra Akademiaren beste erronka, eta horretarako ere gehitu zaio Akademiaren barruan, lehenagokolan moldeari, alegia, osoko bilkuraren eta batzordeen lanari, ikerkuntza taldeen ahalegina, hortxe egon daitekeelako gaikoa aurrera egiteko, batez ere, talde horiek diziplinartekoak badira, hizkuntza bera, gizartearen barnean errotuta egon eta aditu askoren eginahalak eskatzen baititu.

Hirugarrena dator teknologia berriek dakartzaten abantailak profitatzetik, egun guztiz egingarria baita corpus handiak eratzea eta antolatzea, horietan barruratzen den hizkuntzari buruzko informazioa ukaezinezko oinarria izanik, hizkuntzaren normatibizaziorako eta gizarte zabalkunderako. Horretan ere, zer esanik ez dago, Euskaltzaindiak gizarteari itzultzen dio horrek ematen dion finantziazio publikoa, guztion baliabideekin ontzen dena.

Laugarrena dator Akademiaren baliabide ekonomiko eta finantzazkoen kudeaketa egokiaren aldetik, irtenbide egokiak bilatuz eta emaitzak gizartean islatuz, are gehiago oraingo garai zail eta latzetan. Horretan ere badabil Euskaltzaindia eta aurki izango du abian bere lehen plan estrategikoa, erakundearen erradiografiarekin batera, egungo inguruabarrei egokitutako kudeaketa-tresnak emango dizkiona.

Bosgarrena dator beste bide batetik, hain zuzen ere, ezagutza eta jakituria gizarteratzearen aldetik. Nahitaezko zimentarria da hori euskararen normatibizazio arloan erabaki egokiak hartzeko eta bere estatusa normaltzeko gizartean.

Ardatz horiek gidari, Euskararen Akademiak egunero dihardu ahalegin bizietan, zertarako eta bateratzeko eskakizun akademikoak eta jendaurreko presentzia euskararen baitan; orobat, erakunde izaera eta euskararen sustapena bultzatzeko, betiere irizpide alderdikoi eta politikoei muzin eginez.

Ardatz horiek aurrera eramateko, Euskaltzaindiak 2010. urtean jaso zuen Tolare eraikinaren erabilera, Donostiako Udalen aldetik. Lagapen horrek ahalbidetu du eraikina egokitzea eta abian jartzea 2011. urteko urrian eta, bide beretik, Gipuzkoan Akademiak dituen talde guztiak bateratzea, Gi-

puzkoako ordezkartzarekin batera eta baliabide egokiagoak izatea, Akademiaren zereginak aurrera eramateko zein herritarrei harrera eskaintzeko.

Izanak izena dakar, hala esan ohi da euskaraz. Horrexegatik jarri dio euskararen Akademiak ikergune berriari *Luis Villasante* izena. Hartara, euskaltzainburu ohiaren gomuta ohoratzen da, bera izan baitzen euskara batua eta ikerkuntza zereginak bultzatu zituen Akademiaren barruan. Gisa horretan, haren izenak aldamenean ditu, bateko, Carlos Santamaria ohorezko euskaltzainarena, horren izena eman baitio Euskal Herriko Unibertsitateak biblioteka berriari eta, besteko, Koldo Mitxelena euskaltzain osoarena, egunero barreiatzen dena Donostiako kulturunearen ekintzaren bidez. Aurrerantzean, bistan da, batera izango dira hirurok gure oroimenean, euskara eta euskal kulturaren inguruan.¶